

שדרות בארזים

קהילה לומדת

פרשת נח – נח איש צדיק תמים

בצדקו מאליו.

רש"י הביא את דברי חז"ל השואלים מדוע התורה היתה צריכה להדגיש שנח היה צדיק 'בדורותיו', מספיק היה לכתוב שנח הוא צדיק? ולכן יש מי שדורש זאת לשבח, למרות שבני דורו היו רשעים, נח היה עצמאי ונשאר בצדקתו, אך יש מי שדורש זאת לגנאי, שאכן נח היה חלק בלתי נפרד מבני דורו, אך הוא היה יותר צדיק מהם ולכן הכתוב מכנה אותו צדיק לעומתם.

המקור לדברי רש"י הוא מהמדרש בבראשית רבה (נח, ל), שם רבי נחמיה דורש את נח לשבח ואילו רבי יהודה דורש לגנאי, נ

נסה לעמוד על דבריו:

"...רבי יהודה אמר – בדורותיו היה צדיק, הא אלו היה בדורו של משה או בדורו של שמואל לא היה צדיק, בשוק סמייא צווחין לעווירא סגי נהור, משל לאחד שהיה לו מרתף אחד של יין, פתח חבית אחת ומצאה של חומץ, שניה כן, שלישית ומצאה קוסס, אמרין ליה קוסס הוא, אמר להון זאית הבא טב מינה? א"ל לא..."

שני המשלים שמביא רבי יהודה דומים אחד לשני, המשל הראשון מדבר על אדם שיש לו לקות ראייה, אך כשהוא נמצא בחברת אנשים עיוורים לחלוטין, הם קוראים לו 'אדם שרואה טוב'. במשל השני רבי יהודה ממשיך את נח ליין שעדיין לא החמיץ, אך גם אין לו טעם של יין, כלומר הוא איפשר באמצע ובלית ברירה משתמשים ביון זה.

ג. מדוע לגנאי?

נראה שחז"ל לא היו דורשים סתם את נח לגנאי, אלא אם כן הם רוצים להעביר כאן מסר בעבורנו.

נסה להבין זאת עפ"י דברי האלשיך הקדוש (ו, ט):

"דעת רבי יהודה – כי כל טובו של נח לא היה רק העדר עונות וחטאים, אך לא מציאות קנייני, וזהו אומרו במשלו מצאה תוסס שהוא לא יין ולא חומץ, כי כל טובו אינו רק שלילת היותו חומץ... והלא קשה הדבר מי שהוא צדיק תמים, איך לא ימצא חן גם בעיני הכל, כי הלא מי שאין לו עונות ועושה מצוה אחת כדאי הוא לינצל... על כן גזר אומר שכל צדקתו לא היה רק העדר עבירות אשר נכשלו בס בני דורו, שלא היה חומץ כהם... אלא שהוא יתברך אמר לית לן טב מניה שעל כן מצא חן..."

מצד אחד נח הוא אינו חומץ כלומר הוא אינו עושה עבירות כבני דורו, אך מהצד השני הוא גם לא יין, הוא נמנע גם מלעשות מצוות, שהרי אם אכן הוא היה צדיק תמים במושגים שאנו מכירים כמו אברהם אבינו, הרי שההשפעה שלו עוד לפני הציווי על בניית התיבה הייתה אמורה להיות השפעה חיובית על כל בני דורו וכולם היו אמורים לאהוב אותו, וגם יתכן שכל העולם יכל להינצל בזכותו, אך לא כך הם פני הדברים, ומכיוון שלא היה טוב ממנו לכן הוא מצא חן בעיני הקב"ה.

ובכיוון הזה מבאר גם בעל קדושת לוי בפרשתנו:

"אלה תולדות נח. נראה, דהנה יש שני מיני צדיקים שעובדים את הבורא, צדיק אחד יש שעובד הבורא ברוך הוא בהתלהבות גדול והוא לעצמו, ואינו מקרב הרשעים להיותם גם כן מעובדים הבורא ברוך הוא, רק שהוא בפני עצמו לבדו עובד הבורא. ויש צדיק אחד שעובד הבורא, ומחזיר הרשעים להיות גם כן מעובדי הבורא, כמו אברהם אבינו שהיה מגייר גרים (ב"ר לט, יד)."

ואיתא בכתבי האר"י ז"ל שעל זה נענש נח – על שלא היה מוכיח הרשעים שבדורו, והוצרך לגלגל במשה, ומשה היה מתקן, שהיה מוכיח תמיד כל ישראל...

והטעם, 'את האלהים התהלך נח', רצה לומר רק את האלהים היה מתהלך נח, נח לבדו היה עובד הבורא ברוך הוא, אבל לא היה מתהלך עם הבריות לקרבם להיות מעובדי הבורא ברוך הוא..."

בעברית המדוברת של היום אנחנו מרבים להשתמש בתואר 'צדיק', בעיקר בכדי לפרגן לאדם העומד מולנו, אך התורה שכל מילה בה מדויקת, ממעטת להשתמש בתואר הזה. אחת הדמויות הבולדות שהתורה כינתה אותה 'צדיק' הוא נח.

במאמר זה ננסה לעמוד על דמותו על פי דברי חז"ל. חשוב להדגיש שאין בדברינו משום ביקורת ח"ו, אלא רק בכדי ללמוד תורת אלוקים חיים בעבורנו.

א. נח הצדיק

כאמור באופן חריג התורה מכנה את נח פעמיים בתואר צדיק בפרשתנו, בפעם הראשונה מיד בתחילת הפרשה:

פרק ו' פס' ט': "אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים הָיָה בְּדֹרֹתָיו אֶת הָאֱלֹהִים הִתְהַלָּךְ נֹחַ."

ובהמשך כאשר הקב"ה פונה לנח ומצווה אותו על בניית התיבה: פרק ז' פס' א': "וַיֹּאמֶר ה' לְנֹחַ בֹּא אִתָּךְ וְכָל בְּיֹתְךָ אֶל הַתֵּבָה כִּי אֶתְּךָ רִאִיתִי צָדִיק לִפְנֵי בְּדֹר הָזֶה."

היכן באה לידי ביטוי צדקתו של נח?

ראשית, בלקיחת האחריות על אנשי דורו, כפי שמבאר רש"י (ו, יט): "עשה לך תבת – הרבה ריוח והצלה לפניו, ולמה הטריחו בבנין זה? כדי שיראוהו אנשי דור המבול עוסק בה מאה ועשרים שנה ושואלין אותו מה זאת לך, והוא אומר להם עתיד הקב"ה להביא מבול לעולם, אזלי ישובו".

בכוונה הקב"ה ציווה את נח לבנות תיבה במשך כל כך הרבה זמן, משום שכך הוא יעורר תשומת לב ויוכל להוכיח את בני דורו על מעשיהם הרעים.

בעקבות כך נח סופג ביזיונות מאנשי דורו הרשעים, אך בכל אופן נשאר נאמן לציווי האלוקי ולא מוותר על התוכחה כפי שמבארת הגמרא במסכת סנהדרין (קח):

"דרש רבא: ...מלמד שהיה נח הצדיק מוכיח אותם, ואמר להם דברים שהם קשים כלפידים, והיו מבזין אותם, אמרו לו: זקן! תיבה זו למה? – אמר להם: הקב"ה מביא עליכם את המבול. – אמרו: מבול של מה? אם מבול של אש – יש לנו דבר אחר ועלית שמה [אין אש שולט בה]. ואם של מים הוא מביא, אם מן הארץ הוא מביא – יש לנו עששיות של ברזל שאנו מחפין בהם את הארץ, ואם מן השמים הוא מביא, יש לנו דבר ועקב שמו, ואמר י לה עקש שמו. אמר להם: הוא מביא מבין עקבי רגליכם, שנאמר [איוב י"ב] גבון למועדי רגל".

נח היה מוכיח את בני דורו במילים קשות, אך כל זה לא הועיל והם היו מבזים אותו ומביעים חוסר אמונה וזלזול על כך שייתכן שיבוא מבול על העולם, ולמרות זאת נח לא מפחד מהם ועומד בגבורה בפניהם ועונה להם על כל טענותיהם ואומר להם שאם הקב"ה רוצה להביא מבול אין שום דרך אנושית שתמנע ממנו לעשות זאת.

בהמשך הגמרא מתארת את צדקתו של נח במסירות נפש שלו בטיפול בבע"ח בתוך התיבה, כידוע ישנם בעלי חיים שאוכלים רק ביום ויש כאלה שאוכלים רק בלילה, ונח היה טורח ומאכיל כל חיה לפי זמנה ולפי סוג המזון המתאים לה, ואף הסתכן בהאכלת החיות הטורפות, ואכן פעם אחת אריה פצע אותו.

ב. יש שדרשו אותו לגנאי

למרות שהתורה מדגישה שנח הוא צדיק, וחז"ל מתארים את צדקתו, בכל אופן יש מי שפקפק בזה, כפי שמבאר רש"י המפורסם בתחילת הפרשה (ו, י):

"בדורותיו – יש מרביתינו דורשים אותו לשבח, כל שכן שאלו היה בדור צדיקים היה צדיק יותר, ויש שדורשים אותו לגנאי, לפי דורו היה צדיק, ואלו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכולם.

את האלהים התהלך נח – ובאברהם הוא אומר [יז א] התהלך לפני, [כד מ] אשר התהלכתי לפניו, נח היה צריך סעד לתומכו, אבל אברהם היה מתחזק ומהלך

ונאבד כל העולם".

עד כדי כך הדברים הם משמעותיים שמתוכם הוציא רבי חיים פלאג'י (שו"ת חיים ביד, קי"ד) תובנה מחודשת לגבי 'קדיש על ישראל' הנוהגים לומר אחרי לימוד תורה:

"...וזהו לפי מה שקיבלנו כי אמירת קדיש המרביץ תור' הוא בעד המתים וכדברי הגאון מז"ה ז"ל וכמש"ל ברם אנכי אומר כי הטעם שנתקן לומר קדיש בתרא הרב המרביץ תורה הוא כי חיובא רמניא על כל רב ומנהיג בדורו להתפלל תמיד על בני דורו, ונוסח על ישראל ועל רבנן זכו' הוי תפלה כוללת לבקש עליהם רחמים ובא וראה בזה"ק בזה"ח כמה הפליגו בזה שחייב כל רב ודיין שהוא ראש על העדה להתפלל תמיד על בני דורו וכמה נתגנה נח על זה שלא ביקש רחמים על דורו עד שקראו הקב"ה רעיא שטיא..."

מקובל לומר שאמירת הקדיש היא בעד המתים, אך מדברי הזוהר עולה שהקדיש הוא גם בעד החיים, ולכן אחרי לימוד תורה שיש בו זכות הרבים, מצווה שהרב שזיכה את הרבים בדברי התורה, יאמר קדיש על ישראל שיש בו תפילה "על ישראל ועל רבנן ועל תלמידהון וכו'" להדגיש את תפילתו של הרב על כל בני קהילתו ועל האחריות שלו עליהם.

אך ניתן לומר שאחריות זו אינה שמורה רק לצדיקים או למנהיגי העדה, אלא על כל אחד ואחד מאיתנו.

הבה נרים את ראשנו ולא נסתפק בתורה פרטית ובקיום מצוות רק בעבורנו, אלא בתורה כללית המזכה את הרבים ונושאת בעול עם הציבור, ותפילה לא רק בעבור צרכינו אלא בעבור כל עם ישראל.

שבת שלום, יניב

גם אם נאמר שנח אכן עשה מצוות ולא רק נמנע מעבירות, מכל מקום נח היה צדיק פרטי, ולא עניין אותו מעשיהם של בני דורו, ועל כן כתוב "את האלוקים התהלך נח", כלומר רק את האלוקים, ולא עניין אותו להוליך גם את בני דורו בדרך ה', והציפייה ממנו הייתה להשפיע על בני דורו כפי שעשה אברהם, ועל כן מובן מה שקבע האר"י הקדוש שמשה רבינו הוא גלגול של נח, ובכך הוא תיקן את מעשיו, שהרי משה רבנו השפיע לטובה על כל העם.

ד. "ויחל נח איש האדמה ויטע כרם"

כאשר נח יוצא מן התיבה הוא נקלע לסיטואציה מאוד מביכה כפי שכתוב במשך הפרשה (פרק ט):

"[נ] ויחל נח איש האדמה ויטע כרם: (כא) וישת מן היין וישכר ויתגל בתוך אהלה: (כב) וירא חם אבי כנען את ערוות אביו ויגד לשני אחיו: (כג) ויגח שם ויפת את השקמה וישימו על שכם שניהם וילכו אחרנית ויכסו את ערוות אביהם ופניהם אחרנית וערוות אביהם לא ראו: (כד) וייקץ נח מיינו וידע את אשר עשה לו בנו הקטן: (כה) ויאמר ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו..."

נח נוטע כרם, שותה יין מענביו, משתכר, מתגלה, מתבזה ובעקבות כך מקלל את בנו, מה קרה לנח שהגיע למצב הזה?

רש"י (שם) דורש את המילה ויחל:

"ויחל - עשה עצמו חולין, שהיה לו לעסוק תחלה בנטיעה אחרת."

עצם הבחירה של נח לעסוק דווקא בנטיעת כרם ענבים, מראה על חוסר שיקול דעת הנובע מנטייה לחול ולא לקודש.

למה רש"י מתכוון? כידוע ביין יש צד של קדושה, שהרי בו עושים קידוש והבדלה, בו מקדשים בשבע ברכות ובברית מילה, ובו מנסכים על גבי המזבח, אך גם יש בו צד של חולין וטומאה שהרי אדם שמשתכר הוא מאבד את דעתו ומתבזה, במי זה תלוי? רק באדם, הרי היין הוא אותו יין, והאדם הוא המחליט כיצד להשתמש ביין אם לקדושה או לחולין.

כך משמע מדברי הריקאנטי (שם):

"וזהו נח שהוא איש האדמה האדומה ממדת הדין נטע כרם והלך לתור ולבקש ענייני הכרם ההוא ולהבחין בין טוב וזהרע שבו. זהו שנאמר ויטע כרם. אמנם לא נזהר ולא נשמר, כדכתיב ויחל נח דרשו רז"ל [בראשית רבה לו, ג] עשה עצמו חולין. וישת מן היין וישכר וגו'. כלומר שתה מן היין המשכר. ויתגל בתוך אהלה. הה"א השנייה הנקראת כרם שם נתגלה חרפתו, כי נמשך אחרי היין המשכר ולא אחר היין המשמח אלהים ואנשים, ולזה הסוד וישת, ויתגל, חסירות הה"א, כענין שאני עתיד לכתבו בויקר אלהים אל בלעם..."

נח חשב שהוא מספיק צדיק בכדי לברר מהכרם דווקא את הענבים הטובים שמהם עושים יין של קדושה, אך הדבר אינו תלוי בכרם אלא בו, והוא עשה עצמו חולין, כלומר לא היה לו מספיק זכויות בגלל הטעמים שהזכרנו לעיל בכדי לגלות את היין שיש בו קדושה, ולכן הוא נמשך אחרי היין המשכר ומתוך כך הגיע לידי ביזיון, ולכן כתוב בפסוק כ"א וישת וישכר ויתגל ללא ה"א סופית, לרמז על חוסר שלמותו של נח.

כנראה שזהו המסר המהדהד שרצו חז"ל ללמדנו, גם אם אנו חושבים שאנחנו יחסית בסדר, קובעים עתים לתורה, משתדלים לעשות מצוות, עדיין אין זה מספיק, חובה עלינו להביט מסביב ולראות כיצד אנחנו יכולים להשפיע על סביבתנו, את זה מדגיש ביתר שאת הזוהר הקדוש (זוהר חדש, נח, לח): ביחס לנח:

"ת"ר מה השיב הקב"ה לנח כשיצא מן התיבה וראה כל העולם חרב והתחיל לבכות עליו ואמר רבש"ע נקראת רחום היה לך לרחם על בריותי! השיבו הקב"ה רעיא שטיא! כען אמרת דא ולא בזמנא!..."

כאשר נח יצא מהתיבה וראה את העולם חרב, נכמרו רחמיו והוא התחיל לבכות ואמר לקב"ה מדוע לא ריחמת על העולם? ענה לו הקב"ה 'רועה שוטה', כעת אתה נזכר לומר זאת, כלומר אכן יש בך תכונות של רועה, של מנהיג, אך לא השכלת לנצל זאת בכדי להיטיב עם בני דורך, להשפיע עליהם ולהתפלל עליהם, ורק לאחר שנחשפת לחורבן, אתה בא בטרוניה כלפי הקב"ה.

מוסיף הזוהר בהשוואה נח לבין אברהם:

"א"ר יוחנן בא וראה מה בין הצדיקים שהיו לישראל אח"כ ובין נח. נח לא הגין על דורו ולא התפלל עליו כאברהם דכיון דאמר הקב"ה לאברהם זעקת סדום ועמורה כי רבה מיד ויגש אברהם ויאמר... וכן כל הצדיקים הגינו על דורם ולא הגינו מרת הדין לשלול בהם. ונח התעכב עמו הקב"ה ואמר ליה רבוי דברים שמיא יבקש עליהם רחמים ולא השגיח ולא ביקש עליהם רחמים ועשה התיבה

הצטרפו לקבוצות התוכן של שדרות בארזים: 052-8064345 - בהודעה

סריקו
אף מכשיר
מוביל

נשים

גברים

השיעור השבועי

מידי חמישי | 20:15

בבית"כ 'מסילת ישרים'

ובשידור חי בערוץ היוטיוב

של המכון

דמעת העשוקים

מספר הרב בני לאו התארחתי בביתו של הרב עובדיה יוסף ברחוב הקבלן בשכונת הר נוף בירושלים. בשעת אחרי הצהריים של שנת תש"ס. הרב קם ממנוחת הצהריים ואני המתנתי בחדר הסמוך כדי לקבל ממנו עוד שעת הדרכה על אודות החיבור שכתבתי על משנתו. לפתע החלה מהומה. עשרות בני משפחה מאחת מערי הדרום נכנסו לחדרו של הרב. עמדו שם בצפיפות ובהתרגשות עצומה. לא הבנתי על מה המהומה עד שהעוזר של הרב, צבי חקק, הסביר לי את פשרה:

באותו בוקר פסק הרב את דינה של המשפחה. אם המשפחה, אישה כבת שמונים, עלתה לארץ מצרפת כאלמנה ממלחמת העולם השנייה. כאן היא נישאה בשנית ובנתה שבט שלם לתפארת, משפחה של בניס ובני בניס שעוסקים בתורה ובעבודה, משפחה הידועה במידותיה ובחסדיה. לפתע התברר שיתכן שהעדות על מות הבעל הראשון הייתה מופרכת. על פי ההלכה, כל בני המשפחה ממזרים. טרגדיה. הרב עובדיה נכנס לעובי הקורה ולאחר עבודה מאומצת של דרישות וחקירות, עדויות והצלבות מידע הוא שחרר אותם מאיסורם.

כעת באו בני המשפחה להודות לרב. הם עטפו אותו בדמעות. אף עין לא נשארה יבשה בחדר. וכאן מתחיל הסיפור שלי:

לאחר צאתם נותרתי עם הרב בשקט בחדר. הוא אחז בידי ואמר בלשונו הרכה: "תרגיש את היד - רטוב, רטוב. ראתי את הדמעות שלהם? ראתי את דמעות העשוקים?"

ואז, בלי שום הכנה, הרים את קולו ואמר בלשונו את המדרש (ויקרא רבה לב ח) על אודות הממזרים: ראיתי את דמעת העשוקים - אלו הממזרים.

מי עשקן לאלה? סנהדרין שדנו אותם בדין תורה.

ואין להם מנחם? אני אנחמם!

זה היה רגע נדיר. אחד בחיים. לאחוז בידו של אדם החש במלוא העוצמה את האחריות שלו לעם ישראל, וכיצד הרב, בכוח האחריות והעוצמה, הופך עצמו למגן ועזר.